

Prvo poglavlje, »*Razvoj ideje o samoupravljanju*« (Željko Pavić), kratak je prikaz ove ideje od preteča znanstvenog socijalizma, preko anarhista, pristalica državnog socijalizma, klasika znanstvenog socijalizma i prakse Pariske štvono upravljane i komunalno upravljanje-socijalista i pokreta za radnička vijeća. Pavić iznosi kratak i informativan pregled koncepcija, te je to zapravo uvodno poglavlje.

Drugo poglavlje, »*Razvoj socijalističkih samoupravnih odnosa u Jugoslaviji*« (Milan Ramljak), kratak je prikaz institucionalnog razvoja samoupravljanja u Jugoslaviji do ustavnih amandmana. Ramljak ukazuje na tri različita odnosa prema samoupravljanju, zavisno od stupanja razvitka demokratskih odnosa u Jugoslaviji. To su: period administrativnog upravljanja, period samoupravnih odnosa (posebice analizira razvoj radničkog samoupravljanja, društveno upravljanja i komunalno upravljanje) i konačno, treća faza, kada se Ustavom 1963. uvodi pojam »radni čovjek«, što je zapravo značilo uvođenje »generaliziranog društvenog samoupravljanja«.

Treći odjeljak nosi naslov »*Sistem samoupravljanja u Jugoslaviji*« (Stjepan Ivanišević) i čini se osnovni sadržaj knjige. U njemu autor govori o slijedećim problemima: tehničkoj i internoj strani kooperacije, društvenim okvirima samoupravljanja u Jugoslaviji (socijalistim demokratskim odnosima, jedinstvenu vlasti i federativnom uređenju, društvenom vlasništvu i planiranju, slobodnoj inicijativi i komunalnom uređenju), zatim o »osnovnoj strukturalnoj jedinici sistema udruženog rada«, o organima arbitraže, poslovnim organima, te o samoupravnim oblicima odlučivanja i kontrole. Raspravlja također o materijalnim sredstvima OOUR-a i udruživanju sredstva i organizacija. Iz pitanja koja autor tretira vidi se da je osnovna organizacija udruženog rada, kao polazna osnova na kojoj se zasniva čitav sistem samoupravljanja u novom Ustavu, centralni problem u odnosu na koji razmatra sistem samoupravljanja.

Četvrti dio, »*Oblici sudjelovanja radnika u upravljanju u svijetu*« (Željko Pavić, Milan Ramljak) govori o koncepcijama samoupravljanja u drugim zemljama. Autori najprije navode »izraze kojima se obilježavaju pojedini oblici sudjelovanja radnika u upravljanju«, a zatim te oblike klasificiraju prema ne-

koliko kriterija. Radi preglednosti navode sudjelovanje radnika u upravljanju prije i poslije Prvog svjetskog rata, posebice u razvijenim zemljama kapitalizma, socijalističkim zemljama i najzad u nerazvijenim zemljama.

Peti odjeljak, »*Perspektive samoupravljanja*« (Stjepan Ivanišević) govori kako samoupravljanje niče iz odnosa kooperacije i promjena u njenim suvremenim formama, o specifičnom putu jugoslavenskog samoupravljanja i njegovoj optimističkoj budućnosti. Autor na kraju kaže: »Izgradnja novog društva, društva bez prisile i dominacije, samoupravnog društva slobodnih radnih ljudi bez sumnje je velik i složen zadatak. I svojom složenosti i svojim rezultatima on daleko premašuje obzore i mogućnosti pojedinačne ljudske egzistencije, snage jedne generacije. Ali otvara perspektive generacijama koje dolaze«.

Ivan Cifrić

Adolf Dragičević

OSNOVE POLITIČKE EKONOMIJE

Biblioteka »Suvremena misao«, Školska knjiga, Zagreb 1973, 216 + 4 stranica

Ovaj suvremeni, možemo reći gotovo udžbenički (u najboljem smislu te riječi) prikaz osnova političke ekonomije, svojim marksističkim pristupom ispunja, onu godinama očekivanu funkciju, da jednostavnim, ali teorijski besprijekornim uvidom pokuša, u jednom esetičkom stilu, predočiti svima, a ponajprije mladima, moderno marksističko poimanje političke ekonomije.

Knjiga je podijeljena u šest dijelova.

U predgovoru, autor analizira stanovite opasnosti u pristupu političkoj ekonomiji, distancirajući se od shvaćanja da je ona »vulgarna apologetika postojeceg« (str. 5) i opredjeljujući se za znanstvenu političku ekonomiju kao izrazito ideološki angažiranu znanstvenu disciplinu, te definira marksističku političku ekonomiju kao »revolucionarnu teoriju društvene mijene« (str. 6).

U prvom dijelu (»*Proizvodnja života*«), određujući predmet političke ekonomije, autor naglašava da ona nije niti ekonomika, niti ekonomska politika

nego je možemo »definirati kao nauku o uvjetima, oblicima i zakonima nastajanja, razvitka i nestajanja pojedinih historijskih određenih načina proizvodnje materijalnog života društva i odnosa proizvodnje i prometa u koje stupaju njegovi socijalni slojevi i njihovi pripadnici kada proizvode, raspodjeljuju i razmjenjuju sredstva za održavanje i obnavljanje svoje materijalne egzistencije« (str. 9).

Nadalje se govori o ekonomskim kategorijama i ekonomskim zakonima (razumijevajući ih uvijek kao historijske), o procesu društvene materijalne reprodukcije (razlikujući njegove faze), o uvjetima proizvodnje (predmetnim i osobnim i proizvodnim snagama (prirodne i proizvedene), o subjektima i učincima procesa proizvodnje, o stvarno i formalno proizvodnom radu, o ekonomskoj formaciji i ekonomskoj strukturi društva, o istraživanju i izlaganju političke ekonomije (naglašavajući da »je naučnoj, marksističkoj, političkoj ekonomiji imanentno materijalističko shvaćanje povijesti«).

Drugi dio Dragičevićeve knjige, nosi naslov »Svijet otuđenog rada« i predstavlja stanovitu marksističku polit-ekonomsku eksplikaciju čovjeka i povijesti. Autor govori o samodjelatnosti prvobitnog čovjeka (čovjek je shvaćen kao samodjelatno biće, a »opredmećenje je dobitak predmeta, rad proces uživanja i snaga moć čovjeka«), o podrijetlu i prirodi klasnog društva (otuđenje, samonikla i stvarna podjela rada, interesi, klase, država), o potpunoj otuđenosti proizvođača, o potrebnom radu i višku rada (potreban rad i višak rada, potrebno radno vrijeme i višak radnog vremena, potreban proizvod i višak proizvoda), o oblicima čovjekove eksploatacije, o kapitalističkom načinu proizvodnje.

U trećem dijelu (»Reprodukcija i promet kapitala«) autor govori o jednostavnoj robnoj proizvodnji, o suštini novca i kapitala, o oplodivanju predujmljene vrijednosti, o reprodukciji buržoaskog društva (jednostavna, proširena i umanjena reprodukcija, odjeljak A ili I i odjeljak B ili II), o granicama kapitalističke formacije, o općoj profinitnoj stopi i cijeni proizvodnje, o zemljišnoj renti, kamatama i poduzetničkoj dobiti.

U četvrtom dijelu (»Svjetska ekonomska formacija«), autor piše o monopoliziranju proizvodnje i prometa, o fi-

nancijskom kapitalu i financijskoj oligarhiji (dioničko društvo, korporacija, kapitalist bez funkcije), o međunarodnim ekonomskim odnosima, o ekonomskoj i teritorijalnoj podjeli svijeta (super monopoli, metropole i kolonije, neokolonijalizam i neoimperijalizam, u općoj krizi i opadanju kapitalizma (ratovi i revolucije), o državnom kapitalizmu i neoimperijalizmu.

U petom dijelu (»Ekonomska oslobođenje rada«) autor, polazeći od instruktivne ustavne aktualizacije oslobođenja rada, govori o smislu i biti socijalizma (epohe i formacije povijesti, definicije socijalizma, cilj — totalni čovjek), o znanstveno-tehnološkoj revoluciji: automatizacija, kompjuterizacija, kibernetizacija, scijentizacija, o eksproprijaciji eksproprijatora (politička revolucija proletarijata i podružljavanje sredstava za proizvodnju i funkcija upravljanja), o povezivanju i integriranju proizvođača (povijest kao put od totalnog, preko grupnog do individualnog i smisao budućnosti kao hod od individualnog, preko grupnog do totalnog čovjeka), o ekspanziji organiziranog znanja, o emancipaciji radničke klase, o razvitku ljudske snage (projekcija društva).

Posljednji dio »Samoupravljanje radničke klase« neposrednije je pisan tekst o karakteristikama našeg socijalističkog razvoja. Nadalje, govori se o državnom socijalizmu i etatizmu, o ekonomskom oslobođenju radničke klase (prikaz razvoja i smisao novog Ustava), o samoupravnoj ekonomskoj strukturi (od najamnog do udruženog rada, definicija i slojevi radničke klase), o odnosima društvenog samoupravljanja (tendencije u našem razvoju, distribucija utjecaja i moći), o načinima proizvodnje samoupravnog društva (osnovna organizacija udruženog rada i šire asocijacije i sl.), o vrijednosnoj cijeni i cijeni proizvodnje, o raspodjeli prema radu, o klasnim interesima i međunacionalnim odnosima.

Ako pokušamo sažeto iznijeti sud o ovoj vrijednoj polit-ekonomskoj knjizi, onda treba istaći da ona polazi od izvorno marksističkih teorijskih postavki, da modernim izrazom recimo i popularizira polit-ekonomske kategorije, i da zadržavajući razinu znanstveno-kritičkog pristupa angažirano prikazuje osnovne polit-ekonomske tendencije razvoja samoupravnog socijalizma u nas.

Celestin Sardelić